

Miðvikan

Miðvikan

List er at skapa

Tað hefur verið sagt at «grytan» fór upp at kíkka í renesansuni (um fimtundu öld), og hon er ikki stöðgað altur.

Tvörtur ímóti kemur alt meira feni á kökuna. Engin fær talmáð ella stýrt henni.

Ög feni eftir feni hava röddir boyst, ið ávaraðu móti at nú kíkkaði alt yvir, ikki bara grytan og tað sum í henni var fór fyrri skeiti, men tað bleiv eldsökkungur mikil.

Eins leiði hefur eitt av lyklaröðum verið «modern» (nýt, nútíðar) kanska serliga brúkt um alt slag av list í heva öldum.

Brotingarnar vóru ógvusligar. Kollveltandi og tað á øllum økjum.

Listin mátti ikki bara fylgja við, men ganga á odda. Vera hann, sum hvørju ferl gól fyrri nýggjum degi. Kanska gól hann fram.

Sum frálendi skuldi hvørt tiggja ára skeið hava silt nýggja andlit at vita.

Nú kann onkur hugsa, at tað sum umráði var bara at gera okkurt nýt, men so er ikki.

Fyrri hvørt frambrót var óført kjak, og nógvar skilgáðar grundir fórdar fram.

Listarframsýningar eru sum so mangt annað nýt her hjá okkum. Tað er serliga aftaná annan heimshardaga, at tær vóru vanligar. Nóg fólk eru komin til hesar framsýningar og livligt prát hefur verið um tær.

Ólavs tveir tósd snú seg um at «skilja» myndir ella ikki. Ingálvar hefur sagt, at fólk ofta segja við hann, at teimum dándi betur hansara «gömlu» myndir.

Men tá hefur eisini boyst fólk segja um onkan. «Hann er einki broyttur». Jú eisini áskættur broyst. Vilja sigga okkurt «nýt».

Ög fólk fara til eina

framsýning fyrri at uppliva hana eins og fandi verður til ein sjónleik ella at hoyra tónleik.

Spryst tú fólk, hvat ein listarframsýning er, vilja flest øll duga at svara tær. Men tað hava fleiri framsýningar verið, sum víkja frá tí, sum fólk vanligar svara, at ein listarframsýning er.

Longu í 1976 hevði Tróndur við á framsýning maðkab- oraðan rekaví. Tað «einasta» hann hevði gjørt var at finna hann. Sigga myndina í honum. Hoyra segna hann segh og so seta hann á ein fót, at viðastubbun kundi standa uppi.

Fyrri fám árum síðni var sermerkt framsýning á ovasu hædd í Handilskjarnum, har Tróndur t.d. hevði hongt eina dandil (slag av jarnbobbens) sum tú kundi slá á, so ringdi sum í kirkjuklokku.

Myndir av politikarum lógu niðr undir á gólvinum, sum tú kundi trækka á, um tú vildi.

Tá ið Føroya listar «Føroyar í Fokus» var í Keyptmannahavn, høvdu nógvar listafólk stóra framsýning í Nikolaj Kirku í býnum.

Tróndur hevði tá tikið við nógvar hvalbein, sum høvdu ligið á við strondina flóðfrít.

Havið og malargróið. Veður og vindur høvdu evnað tær til. Uttan á vóru tær pökut, og nú tær vóru komin inn í hitan, spirði græsfrá, sum høvdu ligið og biðað í pöknum. Ljósgrønir grasnir fógu hesum gomlu beinum eitt nýt gandakent liv.

Ög fólk stöðgaðu á ógugu. Summi tóðu um snikroyk og vildu vita, hvussu djórni æt, sum beinni hevði æt. Onkur stóð bara og stardi. Eitt fólk spurdi, um loyvt var at nerta

grasnalmar. Eg tók varisliga eina nál upp við frænum hangandi uppi og gav fólk kúmin.

Men er hetta list? Vil onkur altíð spyrja og vóna, at onkur annar hevur svarið.

Er hetta ikki ov lætt? So kundu øll vera listafólk. Upprunaliga liggur eitt listafre í okkum øllum millum øll hinu óteljandi fræmi.

Tó spurningur hevur lítla meining, esini um tað var ov lætt at gera. Mint kann eisini vera á Kolumbus egg.

Eitt ótal av bókum eru skrivaðar um, hvat list er. Fekk bók í føðingargávu við heitinum «Hvat er list?»

500 hundrad fólk verða endurgivin, hvat við síni meining, um hetta list er. Hvalbeini hjá Trónda góvu mer eina sjálmsa og vakra sjón og segdu mær eina søgu. Um tað var sama sjón og søga, sum fekk Trónd at flyta beinni til Keyptmannahavnar, havi eg ikki brellast eftir at fáa at vita.

Minnst ikki um tær vóru til spæ, helst vóru tær «bara» við, men um onkur hevði foyrt tær, tær segdu teimum náð, kundu tær ikki verða soyn. Valið var teirra. Ög tað er júst tað, ið listin altíð ger.

Tú má sjálur taka støðu. Tíni opnu sansir eru einastu hjálparabandi. At tú vilt prát við onkan, um tað sum hugtekur teg er nartírligt og kann geva tær náð.

Um tú bara skeitir so hussini at listaverkinum og so fellir tín dóm: «Bjtt og meiningaleyst».

Eru bara tær megu-leikar. Annalívið hevur til rætt, ella er tað tú, sum er bjúttur og meiningleysur. Men sjálvandi skulu vit ikki svølgja øllum rætt. Vi skulu vera spyrjandi og tora at

ivast. Tað er eitt av fremsta endamálinum hjá allari list. Bara mugu vit geva okkum stundir og tora at opta okkum fyrri til vit sigga og hoyra. Taka tað til okkum, eisini um tað broyt okkara tryggja hugaheim.

Tá fyrstani kunnu vit siga ein fyrri okkum sannan dóm. Hetta er eisini einasta verjan móti nýggju kleðum í keisaran.

Hava opnar sansir sum barnið, men sjálvandi

heila. Líkandi prógv sum tú kansat fáa í stóðfrøðni, fer tí ikki her, og tað mást tú slá teg til tóls við ella rættari ikki fara við listaverkinum, sum um tað var av tí stóðfrøðni-liga

Miðvikan

Miðvikan

heiminum. Stór frambrot ella broytingar eru hendir á allari list. Hesu frambrotini hava ofta verið gjørd av flogvitum, men ofta á sum tíðin er lóin, hava nógvar verið for fyrri at eltrapa hesi flogvit.

Tað eru tær sum siga, at listin skal taka okkum á bóli. Hon skal skapa okkara vanhugsan. Ein svarar hamari er ikki altíð svarit. Hann kann eisini biði vera hvítur og gulur.

Listin skal vera nýggi (moderna). Hon skal alla tíðina bróta upp úr nýggjum. Skapa nýt fyrri tað, sum stöðugt fer fyrri bakka.

Ein svenskur professur í listaskeiði við lærda háskulan í Uppsala, Tom Sandberg, sum var her í summari segh, at hann bara hevði sæð listaverk eftir ein mann í Føroyum.

Dídríkk á Skarvanesi, í hesum mundi neyvan legga nógvar vinnueting av øllum, sum er skapa her hesa öldina. Heiður staðfestir hann bara, at myndirnar hjá Dídríkk vóru tað einasta, hann ikki hevði sæð fyrri. Alt hitt kundi hann seta í samband við okkurt, hann fyrr hevði sæð í Evropa. Bólka tað í ein ella annan bók.

Í hussu so er skilt og av hansara fylrestri í Norðurlandshúsum, at hann ikki fekt við at meta um, hvat sum var list ella ikki.

Tókti tú t.d. eina dukku, slita ella nýggja og hongd hana við rannu um upp í einum listaskála kunnu tú sjálvandi gera tað. Valið var títt, og okkara um vit tóku við tí.

Aðir hava aðrar hugsanir. Onkur minir á, at Evropa og øll, ið eru knýtt at tí, liggur í streymloysi. Tað rekur bæði til og frá, og nú er lagamanni at rógva aftur heiminum.

Á øll gomul mið, eisini leita eftir nýggjum. Alt er loyvt. Gamalt og nýt kann setast saman so nýtt úrslit spyrst burtur úr.

Aftur onnur vísa á, sum so mangan fyrr hefur verið gjørt, at hin evropeiska mentanin er við at fara fyrri bakka. Vit sigga allar stóru herðindin, og listin í dag er besta prógv um, at so er. Men sjálvandi eru tað eisini mong í luggja trygg á síni gomlu kós.

Eins sjálvandi eru tað tær, sum halda seg hava funnið sína kós, ið sjálvandi er hin einasta rétta.

Lívt so spyrst. Eitt er vist. Tíðin vil fella sín dóm. Brúka sumt. Gloyma sumt.

Öfta verður undrast á, at samtíðin ikki skilti van Gogh, men hon var so «klók». Hesi fingið slít, eina list og tóldi einki nýt. Eitt flogvit skuldi brúka alt tað átti í sær fyrri at bróta upp nýt lendi. Sum vit fróust um enn. Men tað var hansara. Vit mugu sjálvi rudda okkara teigar.

Fongin í lastini hjá grammaskipinum fáa vit einki fiskal.

Sagt verður eisini at vit skulu vara okkum fyrri at brúka van Gogh sum dømi. Hildið verður, at hetta dømi ger, at vit ikki tora at fella dóm um listaverk, og listafólk kunnu freistast at geva seg til tóls við at vísa til van Gogh, sum tað gekst honum kann tað eisini gangast teimum. Tað sum umræður er at biði í tóli, einaferð verða tær kend. Hetta kann gerast sýndindómur góður.

Sjálvandi kundi hann kynstriga málá, oljumaletning av einum kufferti, men neyvan hevði sjón av málninginum komd eins víða sum «garður».

Kom at hugsa um oljumaletning hjá van Gogh av skónum. Tær vóru

Tær segdu seg lítið kenna til Føroyar, men játtaðu glaðbentir og sendu tveir aðrar afurur. Erwin Wortelkamp og Nikolaus Nessler.

Allir triggir komu so til Føroyar, kunnabú seg við landið og gjørd framsýningina. Stovnurin bar sjálur kostnaðin. Framsýningin, sum var í okt. fékk meginpartin av listaskálinum og heitið FAR OUT.

Híast teirra arbeidsháttur er ymiskur. E. W. arbeidir t.d. mest við viti, so hava tær nógvi til felags.

Raffel Rheinsberg hevur havt eina framsýning í Kiel, sum kom í týska sjónvarpið og var nógvi umsett. Stór íbúðarhús í Kiel vóru tikið niður. Her fann hann nógvi gomul kuffert. Á enda hevði hann savnað 800, sum hann so lagði ein langan garð við, um ein metur hogan við ein hólshvæv. Sjálvandi vakti hetta miklan áskikk minst sjónvarpsgegnarum fyrri at takka ikki er ílt at gita, hvat fólk hava hildið og sagt um «framsýningina».

Men hvat einstakur lutur kann verða felagsnevnanir fyrri Týsklands søgu og meginpartin av Evropa, ein júst kuffert? Bert við einum freistast at geva seg til tóls við at vísa til van Gogh, sum tað gekst honum kann tað eisini gangast teimum. Tað sum umræður er at biði í tóli, einaferð verða tær kend. Hetta kann gerast sýndindómur góður.

Sjálvandi kundi hann kynstriga málá, oljumaletning av einum kufferti, men neyvan hevði sjón av málninginum komd eins víða sum «garður».

Kom at hugsa um oljumaletning hjá van Gogh av skónum. Tær vóru

sera kynstriga og livandi málari, men eingin vildi sigga enn minni eiga tær. Nú siga sjálvi tær ríku, at tær ikki eru keypani.

Rheinsberg hevði allan tann gamla listaskálin fyrri seg sjálvan til sínar funnu «lutir».

Fyrst tú kom inn var stórt bórð við gomlum brennivínkassum, sum høvdu ligið lengi úr. Á bórðinum vóru eisini fleiri ósettar brennivínsløkur, og lista-maðurin skónkti sjálur fyrri teimum, ið tóku av.

Eitt stórt brotið glas stóð inni í glaskassa. Seinni fekt tú at vita, at glasið var tað einasta, ið eftir var av teimum, hvat limur í Tvøroyra Klubba høvdu fingið í part, tá ið klubbin var stovsettur. Listamaðurin vildi ógvuliga legin lána glasið og hava tað við á framsýningini. Meðan glasið skuldi vaskast ella turkast bortaí tað.

Tú stóðst á, minnst petti av farnari tíð, onkur tekk fer upp í munin og fór víðan.

So hugdi tú niður á gamla listaskálin við sínum puntata gólvi.

Á hvørum punti lá ein gomul slittin gummibobbens. Um 200 í alt. Hesi hálvdrúgu «lutir» klæddi til puntata gólvinum.

Tær tærvali ikki at standa ein minutt fyrri at sigga myndina. Tey flestu stóðu minni. Fóru so niður á gólvið at standa eina lútu.

Tú vart standandi góða lútu, ikki so nóg hefur av sjónini sum av minnum.

Tær gomlu jarnbobbensir komu fram fyrri teg, og tú hoyrdi skramblíð til teimum. Eitt veldugt upplifnið hesar gummibobbensir. Tær vóru bilgiri, lettari, trólið gekk betur eftir botnum. Spardi olju. Fiskaher meti. Hetta var

endurnýstla við lít. Fyrst slita eitt langt liv sum dekk uppi á túrmum, os niður á havsins botn at skóla alt, sum fyrri var í trólið.

Ynskti eftir at onkur, sum eg hevði verið saman við á togar, kom framvið, men eingin gjørdi so frægt sum eina minni um, at tær naktandi høvdu verið burtur.

«Hatta eru stórir knappar» læt í mær, sum svar til yngri konu, ið spurdi onkan, hvat hetta var.

Ein onnur kona, ættað av bygd og um sama aldur sum eg sjálur, minnst, tá hon plagið at vera til neytar. Hon helt bobbensir líka mykyløgum, og holini, sum vóru í teimum merkir eftir fingrum, ið stungin vóru niður í tær, fyrri at vita um tær vóru flovgar, og ikki minst salt, og hvat var tað nýggja. Var tað ikki «moderna».

At hann gjørdi við alt vatnið vit hava, fesk og ikki minst salt, og hin bláa litin, dándi mær væl. Jú, er nakar lutur okkara, er tað hin blái.

Eisini hevði hann máláð nakrar stillar myndir av okkara landslagi.

Tað. Um tú ást um ást búið í einum stórbýi, mundi litta ávrika teg heil ódvísi enn nú. Vakti sterkar dramatískar kenslur.

Nikolaus Nessler hevði fyllt, onkur segh, 800 fløskur við vatni, ið var litað blátt.

Fløskurnar stóðu ella ligu. Misjávnt var í teimum. Nakrar stórir grár jakkar við stórum luttum fullum av skervi vóru eisini sýndir fram.

Tá ið eg fyrri havði sæð myndir av líkandi «standmyndum», argað tað meg eitt lítið vet.

Undirmerki hann okkum. Helt hann okkum ikki fylgja so frægt við. Ög hvat var tað nýggja. Var tað ikki «moderna».

At hann gjørdi við alt vatnið vit hava, fesk og ikki minst salt, og hin bláa litin, dándi mær væl. Jú, er nakar lutur okkara, er tað hin blái.

Eisini hevði hann máláð nakrar stillar myndir av okkara landslagi.

Sum himmalssins stjörnur og havsins sandskor eru óteljandi og ótómmandi, eru okkara móguleikar at skapa. Náttúran er ikki pirin, tá hon skapar. Eitt avnigtig gonguverk, ið skapar og skapar um aldur og allan ver. Innans inni í listini er júst sama skilið. Skomin er okkara, hvat vit heldu um klæðir keisaran. Nakad annað er, at tað var dagur í viku, tá ið keisarin gekk í náttjóla. Tað var ikki niður aftur lagt. Um hann bara hevði verið í øllum og skendi og skreyt, var tað gloynt nakrar dagar seinri.

Steinbjørn B. Jacobsen